

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / OKTABR /
10-SON, I-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, oktabr.
I-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

SUN'IIY INTELLEKTGA ASOSLANGAN INSON RESURLARINI BOSHQARISHNING XODIMLAR SAMARADORLIGIGA TA'SIRI: SUN'IIY INTELLEKTGA ISHONCHNING VOSITACHILIK ROLI.....	30
Nazirjonova Marziaxon Xamidulla qizi	
DAVLAT XARIDI KONSEPSIYASI VA MAMLAKATDA XARIDLAR TARKIBINING TRANSFORMATSIYASI	36
Axmedjanov Sardorbek	
DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RESURLAR SAMARADORLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	41
Aipova Iroda Ikramovna	
BUDJET XARAJATLARI SAMARADORLIGINI BOSHQARISH IQTISODIY RIVOJLANISH OMILI SIFATIDA (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	45
Normo'minov Sardorbek Normo'min o'g'li	
O'ZBEKISTONDA KICHIK TADBIRKORLIKNING TARMOQ VA HUDUDIIY TARKIBIDAGI O'ZGARISHLAR.....	50
Xaitova Rushana O'ktamovna	

O'ZBEKISTONDA KICHIK TADBIRKORLIKNING TARMOQ VA HUDUDIY TARKIBIDAGI O'ZGARISHLAR

Xaitova Rushana O'ktamovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tadqiqotchisi i.f.f.d.(PhD)

ORCID: 0009-0006-7065-7560

E-mail: r.xaitova@bk.ru

Annotatsiya. Maqolada 2010–2025-yillarda kichik tadbirkorlikning YaIM, chakana savdo va sanoat mahsulotlaridagi ulushi hududlar kesimida tahlil qilinadi. YaIMdagi ulushning pasayishi bilan bir qatorda, sanoatdagi ulushning 2024–2025-yillarda tiklanish tendensiyasi kuzatilayotgani aniqlanadi. Hududlar o'rtasidagi farqlar iqtisodiy ixtisoslashuv va yirik korxonalar konsentratsiyasi bilan izohlanadi.

Kalit so'zlar: kichik tadbirkorlik, tarkibiy siljish, hudud, sanoat, chakana savdo, YaIM.

Аннотация. В статье анализируется доля малого предпринимательства в ВВП, розничной торговле и промышленном производстве в территориальном разрезе за 2010–2025 годы. Установлено, что на фоне снижения доли малого предпринимательства в ВВП одновременно наблюдается восстановление его доли в промышленности в 2024–2025 годах. Межрегиональные различия объясняются экономической специализацией территорий и концентрацией крупных предприятий.

Ключевые слова: малое предпринимательство, структурные сдвиги, регион, промышленность, розничная торговля, ВВП.

Abstract. The article analyzes the share of small entrepreneurship in GDP, retail trade, and industrial production across regions for 2010–2025. It is found that the decline in the share of small entrepreneurship in GDP has coincided with a recovery in its share of industrial production in 2024–2025. Differences between regions are explained by economic specialization and the concentration of large enterprises.

Keywords: small entrepreneurship, structural shifts, region, industry, retail trade, GDP.

KIRISH

Kichik tadbirkorlik O'zbekiston iqtisodiyotida bandlikni ta'minlash, aholi daromadlarini oshirish va mahalliy bozor ehtiyojlarini qondirishning muhim omillaridan biridir. Uning rivojlanishini faqat faoliyat yuritayotgan subyektlar soni orqali baholash yetarli emas. Kichik korxonalar va mikrofirmalarning qaysi tarmoqlarda hamda qaysi hududlarda faoliyat yuritayotgani iqtisodiy imkoniyatlar taqsimoti va mavjud rivojlanish cheklavlarini ko'rsatadi.

Tarmoq tarkibidagi o'zgarishlar sanoat, qishloq xo'jaligi, qurilish, savdo va xizmatlar sohasida tadbirkorlik faolligi qanday shakllanayotganini aniqlashga yordam beradi. Hududiy tarkib esa korxonalar joylashuvida bozor sig'imi, infratuzilma, mehnat resurslari va investitsiya sharoitlarining o'rnini o'rganish imkonini beradi. Bunda subyektlar sonining mutlaq o'sishi bilan ularning jami kichik tadbirkorlikdagi ulushi o'zgarishini farqlash zarur. Masalan, bir tarmoqda korxonalar soni ko'paygan taqdirda ham boshqa tarmoqlar tezroq rivojlansa, uning umumiy tarkibdagi ulushi kamayishi mumkin.

Ushbu maqolaning maqsadi O'zbekistonda kichik tadbirkorlikning tarmoq va hududiy tarkibidagi o'zgarishlarni tahlil qilish, tarkibiy siljishlarning yo'nalishi va ko'lamini aniqlash hamda ular asosida hududiy tadbirkorlik siyosatiga doir takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotda tarmoqlar va hududlar ulushi, ularning vaqt davomida o'zgarishi hamda aholi soniga nisbatan tadbirkorlik zichligini birgalikda ko'rib chiqish maqsadga muvofiq. Bu yondashuv kichik tadbirkorlik o'sishi bilan uning iqtisodiyot bo'ylab qanchalik mutanosib taqsimlanayotganini baholashga xizmat qiladi.

Kichik tadbirkorlikning iqtisodiyotdagi roli bir xil yo'nalishda o'zgarmaydi. Uning YaIMdagi ulushi pasayishi mumkin, ayni vaqtda bandlik, savdo yoki ayrim sanoat tarmoqlaridagi ishtiroki yuqori saqlanadi. Shu sababli bitta agregat ko'rsatkich asosida sektorning zaiflashgani yoki kuchaygani haqida xulosa chiqarish noto'g'ri bo'lishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tarkibiy o'zgarish nazariyasida iqtisodiy rivojlanish resurslarning past mahsuldor faoliyatdan yuqori mahsuldor faoliyatga ko'chishi bilan izohlanadi. Tadbirkorlik ushbu jarayonda yangi bozorlarni egallash, kichik ishlab chiqarishni kengaytirish va yirik korxonalar bilan kooperatsiya yaratish orqali qatnashadi [1; 3]. Hududiy ekotizim yondashuvi esa bir xil milliy siyosat hududlarda turli natija berishini infratuzilma, bozor sig'imi va institutlar farqi bilan tushuntiradi [4].

Tadbirkorlik sektori tarkibiy tuzilmasini o'rganishda innovatsiya, institutsional muhit va raqobat omillarini birgalikda hisobga olish zarur. Schumpeter tadbirkorlikning yangi iqtisodiy imkoniyatlarni amalga oshirishdagi rolini ochib beradi [1]. North iqtisodiy faoliyat natijalari institutlar va ularning o'zgarishiga bog'liqligini asoslaydi [2]. Porter esa korxonalar raqobatbardoshligini ular faoliyat yuritadigan muhit bilan bog'liq holda tahlil qiladi [3]. Bu yondashuvlar tadbirkorlik tarkibidagi o'zgarishlarni faqat subyektlar soni orqali baholash yetarli emasligini ko'rsatadi.

Stam hududiy tadbirkorlik siyosatida korxonalar miqdori bilan bir qatorda, ularning sifati va ekotizimdagi aloqalariga e'tibor qaratadi [4]. O'zbekiston Milliy statistika qo'mitasining ma'lumotlari tadbirkorlik ko'rsatkichlarini hududlar va faoliyat turlari kesimida qiyoslash imkonini beradi [5].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining 2010, 2015 va 2020–2025-yillarga oid hududiy ma'lumotlariga tayandi. Deskriptiv dinamika, foiz bandi bo'yicha mutlaq o'zgarish va hududlararo qiyoslash usullari qo'llanildi. YalMdagi ulush sektorining umumiy iqtisodiy salmog'ini, chakana savdodagi ulush bozor qamrovini, sanoatdagi ulush esa ishlab chiqarish va qo'shilgan qiymat salohiyatini ifodalaydi.

Tahlil nominal iqtisodiy hajmlarni emas, kichik biznes ulushini qamrab oladi. Shu bois natijalar iqtisodiyotning umumiy kengayishi bilan kichik tadbirkorlikning nisbiy pozitsiyasini ajratib ko'rsatadi (1-jadval).

1-jadval
Kichik tadbirkorlik ulushining respublika bo'yicha dinamikasi

Ko'rsatkich	2010	2015	2020	2023	2024	2025	2010-2025 o'zgarish
YalMdagi ulush, %	60.8	64.6	56.7	53.8	53.5	52.2	−8.6 f.b.
Chakana savdodagi ulush, %	85.1	87.1	82.3	83.4	84.2	83.0	−2.1 f.b.
Sanoat mahsulotidagi ulush, %	26.6	40.6	27.9	27.0	31.9	34.9	+8.3 f.b.

Tadqiqotda O'zbekistonda kichik tadbirkorlikning tarmoq va hududiy tarkibidagi o'zgarishlar qiyosiy hamda tarkibiy tahlil usullari yordamida o'rganiladi. Tahlil uchun respublika va hududlar kesimida kichik tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulot yoki yalpi hududiy mahsulot, chakana savdo va sanoat ishlab chiqarishidagi ulushi olinadi. Vaqt bo'yicha qiyoslashda 2010, 2015, 2022 va 2025-yil ko'rsatkichlari, hududiy taqqoslashda esa 2025-yil ma'lumotlari asos qilib olinadi.

Har bir ko'rsatkich kichik tadbirkorlik tomonidan yaratilgan hajmning tegishli tarmoq yoki hudud umumiy hajmiga nisbati sifatida hisoblanadi. Masalan, sanoatdagi ulush kichik tadbirkorlik subyektlari sanoat mahsuloti hajmini jami sanoat mahsuloti hajmiga bo'lish orqali aniqlanadi. Davrlar o'rtasidagi o'zgarish foiz punktida, o'sish sur'ati esa foizda ifodalanadi. Bu ikki o'lchov alohida talqin qilinadi: ulushning 26 foizdan 34 foizga ko'tarilishi 8 foiz punktlilik o'zgarishni bildiradi.

Hududiy tafvutlarni aniqlash uchun har bir hudud ko'rsatkichi respublika darajasi bilan solishtiriladi. YalM yoki yalpi hududiy mahsulot, savdo va sanoatdagi ulushlar turli maxrajlariga ega bo'lgani sababli ular qo'shib yuborilmaydi; har biri kichik tadbirkorlikning alohida iqtisodiy faoliyatdagi pozitsiyasini tavsiflaydi. Hududlar esa uchala ko'rsatkichning birgalikdagi ko'rinishiga qarab tavsifiy proffillarga ajratiladi.

Tahlilda ulushning o'zgarishi kichik korxonalar faoliyati o'zgarishi bilan ham, yirik korxonalar hajmi o'zgarishi bilan ham bog'liq bo'lishi mumkinligi hisobga olinadi. Shu bois ulush ko'rsatkichlari asosida korxonalar mahsuldorligi, rentabelligi yoki yashovchanligi haqida bevosita xulosa chiqarilmaydi. Ushbu natijalarni

aniqlashtirish uchun keyingi tadqiqotlarda bandlik, tushum va eksportning mutlaq hamda aholi soniga nisbiy ko'rsatkichlarini qo'shish nazarda tutiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Respublika bo'yicha kichik tadbirkorlikning YalMdagi ulushi 2010-yildagi 60,8 foizdan 2017-yilda 67,4 foizgacha ko'tarilgan, keyin esa 2025-yilda 52,2 foizgacha kamaygan. Ushbu pasayish kichik biznes ishlab chiqarishining mutlaq qisqarishini anglatmaydi. Yirik sanoat loyihalari, kapital sig'imi yuqori infratuzilma va davlat ishtirokidagi korxonalar tezroq o'sgani sababli iqtisodiyot maxrajida yirik sektor salmog'i ortgan.

Chakana savdoda kichik tadbirkorlik ustunligi saqlanib qolgan. 2025-yilda respublika ko'rsatkichi 83,0 foizni tashkil etdi. Qoraqalpog'iston Respublikasida 97,6 foiz, Xorazmda 96,4 foiz, Surxondaryoda 96,0 foiz va Qashqadaryoda 95,0 foiz qayd etilgan. Toshkent shahrida esa ulush 60,0 foiz bo'lib, yirik savdo tarmoqlari va korporativ xizmatlar konsentratsiyasi kuchli ekanini ko'rsatadi.

Sanoatdagi ulush boshqa yo'nalishga ega. Respublika ko'rsatkichi 2010-yildagi 26,6 foizdan 2015-yilda 40,6 foizgacha oshgan, 2022-yilda 26,0 foizgacha tushgan va 2025-yilda 34,9 foizgacha tiklangan. 2025-yilda Surxondaryo 65,3 foiz, Farg'ona 59,1 foiz, Namangan 55,3 foiz va Sirdaryo 52,5 foiz bilan yuqori natija ko'rsatgan. Navoiyda 9,5 foizlik ulush yirik kon-metallurgiya majmualarining hududiy sanoat tarkibida ustunligini aks ettiradi.

Uch ko'rsatkich birgalikda O'zbekistonda kichik tadbirkorlikning tarkibiy pozitsiyasi murakkab ekanini ko'rsatadi. YalMdagi ulush kamaygan bo'lsa-da, chakana savdo bozori kichik biznesga tayangan va sanoatdagi ishtirok so'nggi ikki yilda tiklangan. Demak, siyosatning vazifasi umumiy ulushni mexanik oshirish emas, savdo va oddiy xizmatlardan qayta ishlash, eksport va texnologik xizmatlarga o'tishni rag'batlantirishdir.

Hududiy natijalar tabaqalashtirilgan siyosat zarurligini ko'rsatadi. Navoiy uchun kichik korxonalarni yirik sanoatning mahalliy yetkazib berish zanjiriga qo'shish muhim. Toshkent shahrida innovatsion xizmatlar va B2B kooperatsiya ustuvor bo'lishi mumkin. Surxondaryo, Farg'ona va Namanganda mavjud sanoat faolligini mahsuldorlik, sertifikatlash va eksport bilan bog'lash talab etiladi (2-jadval).

2-jadval
2025-yildagi hududiy ko'rsatkichlar

Hudud	YalMdagi ulush, %	Savdodagi ulush, %	Sanoatdagi ulush, %	Tarkibiy tavsif
Surxondaryo	76.4	96.0	65.3	Keng tarmoqli kichik biznes
Farg'ona	73.0	86.1	59.1	Sanoat va xizmatlar uyg'unligi
Namangan	73.6	91.0	55.3	Mehnat sig'imli ishlab chiqarish
Toshkent shahri	51.7	60.0	41.1	Yirik korporativ sektor kuchli
Navoiy	21.1	91.9	9.5	Yirik sanoat ustun, savdo kichik biznesda

Tadqiqot ulush ko'rsatkichlariga tayangani sababli korxona mahsuldorligi va yashovchanligini bevosita baholamaydi. Kelgusida korxona darajasidagi tushum, bandlik, eksport va yopilish ehtimolini hududiy tarkib bilan birlashtirish lozim.

Hududiy siyosatni uch turdagi tarkibiy profilga moslashtirish taklif etiladi. Birinchi profil kichik biznes ulushi yuqori, ammo asosan savdo va agrar faoliyatda jamlangan hududlarni qamrab oladi. Bu yerda qayta ishlash quvvatlari, sovutish zanjiri, mahsulot standarti va ulgurji logistika orqali mavjud faollikning qo'shilgan qiymatini oshirish ustuvor bo'lishi kerak.

Ikkinchi profil Navoiy singari yirik sanoat hukmron hududlarni qamrab oladi. Bunday hududlarda kichik biznesning umumiy ulushini sun'iy oshirishdan ko'ra mahalliy yetkazib beruvchilar reyestri, texnik talablarni soddalashtirish, uzoq muddatli xarid shartnomalari va sanoat servislarini rivojlantirish samaraliroq. Kichik korxona yirik ishlab chiqarish atrofidagi qiymat zanjiriga kirganda uning barqarorligi va texnologik darajasi oshadi.

Uchinchi profil yirik xizmatlar va korporativ sektor kuchli bo'lgan Toshkent shahriga xos. Bu yerda startap, biznes xizmatlari, IT, logistika va kreativ iqtisodiyot korxonalarini eksportga olib chiqish muhim. Siyosat natijasi faqat ro'yxatdan o'tgan subyektlar bilan emas, korxonalarning uch yillik yashovchanligi, xodim boshiga tushum va eksport shartnomalari bilan o'lchanishi lozim.

2010–2025-yillarda kichik tadbirkorlikning YalMdagi ulushi 8,6 foiz bandiga kamaygan, chakana savdodagi ulushi yuqori darajada qolgan, sanoatdagi ulushi esa 8,3 foiz bandiga oshgan. Ushbu farqli dinamikalar sektorni bitta ko'rsatkich bilan baholash yetarli emasligini tasdiqlaydi. Hududlarning iqtisodiy ixtisoslashuvi va yirik korxonalar konsentratsiyasini hisobga olgan holda mahalliy kooperatsiya, qayta ishlash va eksportga yo'naltirilgan dasturlar ishlab chiqilishi kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tahlil natijalari O'zbekistonda kichik tadbirkorlikning iqtisodiyotdagi o'rni tarmoqlar va hududlar bo'yicha sezilarli farqlanishini ko'rsatadi. Kichik biznesning YalMdagi ulushi pasayishi uning barcha yo'nalishlarda sustlashganini anglatmaydi: chakana savdoda ishtiroki yuqori bo'lib qolmoqda, sanoatdagi ulushi esa 2022-yildagi 26,0 foizdan 2025-yilda 34,9 foizgacha tiklangan. Shu bilan birga, ulush ko'rsatkichi yirik korxonalar ishlab chiqarish hajmi o'zgarganda ham almashishi mumkin. Shuning uchun kichik tadbirkorlik natijalarini baholashda tarmoq ulushi bilan bir qatorda real ishlab chiqarish hajmi, bandlik, mehnat unumdorligi va eksport dinamikasini o'rganish zarur.

Hududiy farqlar yagona qo'llab-quvvatlash chorasi barcha joyda bir xil natija bermasligini ko'rsatadi. Surxondaryo, Farg'ona va Namanganda kichik tadbirkorlikning sanoatdagi ulushi yuqori. Ushbu hududlarda mavjud ishlab chiqarish faolligini yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlarga yo'naltirish maqsadga muvofiq. Buning uchun texnologik yangilanishga mo'ljallangan moliyalashtirish, laboratoriya va sertifikatlash xizmatlari, eksportga tayyorlash dasturlari hamda ishlab chiqaruvchilar o'rtasidagi kooperatsiya rivojlantirilishi lozim. Dasturlar natijasi ajratilgan mablag' hajmi bilan emas, mahsuldorlik va yangi bozorlarga chiqish ko'rsatkichlari bilan baholansin.

Navoiy viloyatida kichik biznesning sanoatdagi ulushi 9,5 foizni tashkil etgani mahalliy korxonalar imkoniyatini baholashda yirik sanoat hajmini hisobga olish zarurligini bildiradi. Bu hududda kichik korxonalarni yirik ishlab chiqaruvchilarning ta'mirlash, ehtiyot qismlar, transport, qadoqlash va boshqa xizmatlar bo'yicha yetkazib berish zanjiriga kiritish taklif etiladi. Yirik korxonalar ehtiyojlari haqida ochiq ma'lumot berish, yetkazib beruvchilar uchun texnik tayyorgarlik dasturlarini tashkil etish va sifat talablarini oldindan tushuntirish bunday hamkorlikning amaliy shartlaridir.

Toshkent shahrida kichik tadbirkorlikni rivojlantirishda IT, logistika, konsalting va boshqa biznes xizmatlarining mahsuldorligi hamda eksport salohiyatiga e'tibor qaratish lozim. Savdo ulushi yuqori hududlarda esa tadbirkorlarni faqat savdo faoliyatida saqlab qolmay, ularni qayta ishlash, saqlash, qadoqlash va ulgurji taqsimot bilan bog'lash maqsadga muvofiq.

Taklif etilgan choralar ijrosini kuzatish uchun hududlar kesimida yagona monitoring paneli joriy etilsin. Unda kichik korxonalarning uch yillik faoliyatini davom ettirish darajasi, xodim boshiga tushum, ishlab chiqarish va eksport hajmi, yirik korxonalar bilan tuzilgan shartnomalar hamda tarmoqlar bo'yicha tarkibiy siljishlar aks ettirilsin. Ko'rsatkichlar har yili yangilanib, dasturlar natijasiga qarab resurslar qayta taqsimlansin. Bu yondashuv kichik tadbirkorlik ulushini mexanik oshirish o'rniga, uning iqtisodiy samarasi va barqarorligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Schumpeter, J.A. *The Theory of Economic Development*. Cambridge: Harvard University Press, 1934.
2. North, D.C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
3. Porter, M.E. *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press, 1990.
4. Stam, E. Entrepreneurial ecosystems and regional policy: A sympathetic critique. *European Planning Studies*, 2015, Vol. 23, No. 9, pp. 1759–1769. <https://doi.org/10.1080/09654313.2015.1061484>
5. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. *Tadbirkorlik va hududiy rivojlanish bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar, 2010–2026-yillar*. Toshkent.
6. Audretsch, D.B., Keilbach, M.C. Entrepreneurship capital and economic performance. *Regional Studies*, 2004, Vol. 38, No. 8, pp. 949–959. <https://doi.org/10.1080/0034340042000280956>
7. Acs, Z.J., Audretsch, D.B., Lehmann, E.E., Licht, G. National systems of entrepreneurship. *Small Business Economics*, 2016, Vol. 46, pp. 527–535. <https://doi.org/10.1007/s11187-016-9705-1>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 10/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>